

Володимир Марчук, Володимир Трофимович
(Острог)

«Концептуальні засади науково-фондової роботи Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» на 2013–2020 рр.».

Сучасний рівень організації музейної справи у світі демонструє глибоку її інтегрованість у суспільні процеси, формування підходів до вироблення основних напрямів і засобів державної політики пам'яті. Нині музеї виходять за межі установ, що лише нагромаджують та експонують історичні реліквії й матеріальні та духовні надбання людства. Вони все частіше перетворюються на центри наукової, просвітницької та популяризаторської роботи, стаючи трансагентом колективної пам'яті, її ретрансляції між різними поколіннями.

Чітка суспільна самоідентифікація музейних установ дає змогу сповна усвідомити їх вагому місію й програмувати діяльність згідно з науковими засадами.

Викладені в «Концептуальних засадах» основні завдання та напрямки науково-фондової роботи засвідчують якісно нову концепцію у музейній справі, оскільки в її основу покладено насамперед науковий підхід.

Зважаючи на те, що основне завдання кожного музею — це поповнення фондів, їх облік, зберігання та використання, «Концептуальні засади» головною метою декларують всебічне та ґрунтовне дослідження теоретичних підвалин наукового комплектування фондів, атрибуцію, класифікацію, систематизацію та інтерпретацію музейних предметів із метою введення до наукового обігу, апробації та практичного втілення в музейній практиці.

Комплектування фондів дозволяє сформувати джерельну базу, яка необхідна для ефективної роботи музею. Тому цілком зрозумілим є те, що запорукою успіху в даній справі може бути науковий підхід до цього процесу. Колекційне зібрання Меморіального комплексу нараховує 361 523 одиниці музейних предметів і є найбільшим тематичним зібранням в Україні. Фонди музею включають групи зберігання: «Документи», «Листівки», «Газети», «Книги», «Плакати», «Образотворче мистецтво», «Зброя і техніка», «Нагороди з недорогоцінних металів і нумізматики», «Речі», «Нагороди з дорогоцінних металів», «Філателія» та «Звук-кіно». Кожна з них потребує як доповнення, так і поглиблення. Продовжуючи комплектування за традиційними темами, «Концептуальні засади» передбачають головним перспективним завданням у цьому напрямі —

розширення та актуалізацію джерельної бази шляхом проведення евристичної роботи.

Позитивною стороною цього документу, на нашу думку, є виокремлення нових пріоритетних напрямків наукового комплектування, які стосуються висвітлення питання воєнної антропології, соціальної та гендерної політики, повсякденного життя на окупованій території, депортацій та репресій в Червоній армії та серед цивільного населення, людських, матеріальних та культурних втрат України, історії українського самостійницького руху Опору в роки Другої світової війни, історії військового полону та функціонування нацистських концтаборів, злочинної сутності війн, терористичних та інших військово-насильницьких заходів, важливості збереження миру в світі. Разом з тим, рецензований документ декларує необхідність об'єктивного та неупередженого відбору джерел при комплектуванні фондів матеріалами вищезазначеної проблематики. Основними критеріями відбору, насамперед, мають бути автентичність, репрезентативність, достовірність, комунікативність, інформативність, експресивність, меморіальність та стан збереження.

Реалії сьогодення вимагають залучення до наукового обігу нової інформації. У цьому плані перспективною та довгостроковою є співпраця з архівними установами України, країн СНД та профільними архівами і музеями зарубіжжя.

Окреме місце в «Концептуальних засадах» займає питання обліку та зберігання музейних предметів. Важливе історичне значення музейних предметів впливає саме з їхнього наукового документального обліку — систематичного опрацювання та збереження документів і інформації про предмет, його походження та супровідні дані.

Головною метою облікової роботи Меморіального комплексу рецензований документ визначає: юридичний захист музейних фондів і прав музею на дані, отримані при вивченні музейних предметів та колекцій. Важливість цього питання не викликає жодних сумнівів, адже облік — це безперервний процес, оскільки фонди музею постійно поповнюються, здійснюється контроль за рухом предметів та їхнім станом. Якісна обліково-фондова документація про музейні предмети та колекції — запорука успішної діяльності як відділу науково-фондової роботи зокрема, так і музею загалом.

Важливим фактором сучасної діяльності музею стала комп'ютеризація науково-фондової роботи. При цьому автоматизація обліку є першочерговим пріоритетним завданням у даному напрямі, яке може стати самостійним фактором поліпшення діяльності музею, адже створення бази облікових даних дає змогу отримати максимум інформації про стан фондів за розділами та концентрує всю інформацію про музейне зібрання.

Окреме місце «Концептуальні засади» відводять питанню збереженості музейних фондів. Предметам матеріального світу притаманні старіння та руйнування. Музейним предметам, на жаль, також. У цьому сенсі властивість останніх старіти і руйнуватися перебуває у кричущому протиріччі із завданням музею — зберегти такий предмет навечно. Уповільнити процеси старіння та руйнування, по можливості зупинити їх — основне завдання працівників музейних фондів Меморіалу. Чи не найголовнішу роль при цьому відіграє дотримання нормативного та максимально стабільного температурно-вологісного режиму в музеї.

Незважаючи на нормативне дотримання усіх режимів зберігання, музейні предмети з плином часу зазнають пошкоджень та втрат. Для їхнього виявлення і своєчасного запобігання у музеї планується проведення, спільно з відділом реставрації, систематичних (щорічних) профілактичних обстежень експозиції та фондів з метою вилучення експонатів, які потребують негайної консервації, дезінфекції, дезінсекції, реставрації з метою надання експозиційного вигляду.

Відповідно до «Концептуальних засад» одним з напрямків роботи Меморіального комплексу має стати науково-дослідна діяльність музею, що впливає з головних напрямів наукового комплектування музейних фондів та спирається на дослідження проблемних тем історії України в роки Другої світової війни, які ще недостатньо представлені в експозиції. Зокрема, наукові співробітники мають проводити наукове опрацювання матеріалів, готувати методичні рекомендації та розробки в царині науково-фондової діяльності, здійснювати музеєзнавчі розвідки теоретичного та практичного спрямування, удосконалювати науково-інформаційний та довідковий апарат за групами зберігання, підготувати до видання «Україна очима визволителів» (до 70-ї річниці визволення України від нацистських загарбників), «Давай запалимо, браття», «Хронометри війни».

Рецензований документ, на наше переконання, засвідчує новий якісний рівень, на який вийшла організація науково-фондової роботи музею. Реалізація зазначеної вище Концепції Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» забезпечить підвищення результативності наукового комплектування, безперервне поповнення фондів колекцій новими пам'ятками та джерелами, збільшення документально-інформаційного масиву фондозбірні музею, оптимізацію обліку за рахунок поліпшення автоматизації науково-фондової роботи, чітке ведення обліково-фондової документації, ефективне збереження фондів зібрання, активізацію науково-дослідної роботи, збільшення кількості наукових видань за результатами досліджень, результативне використання напрацювань у всіх сферах діяльності музею,

пропаганду унікального джерельного пласту пам'яток історії Другої світової війни, в тому числі й у віртуальному просторі, розширення співробітництва з іншими музеями, архівними установами, організаціями та науковими закладами для створення спільних програм, проєктів, виставок, презентацій тощо. Пошук і запровадження інноваційних методів і шляхів розвитку музейних зібрань співробітниками науково-фондових відділів та всього колективу Меморіалу дасть можливість іти в ногу з часом, будувати фонди в новому, більш модерному форматі.